

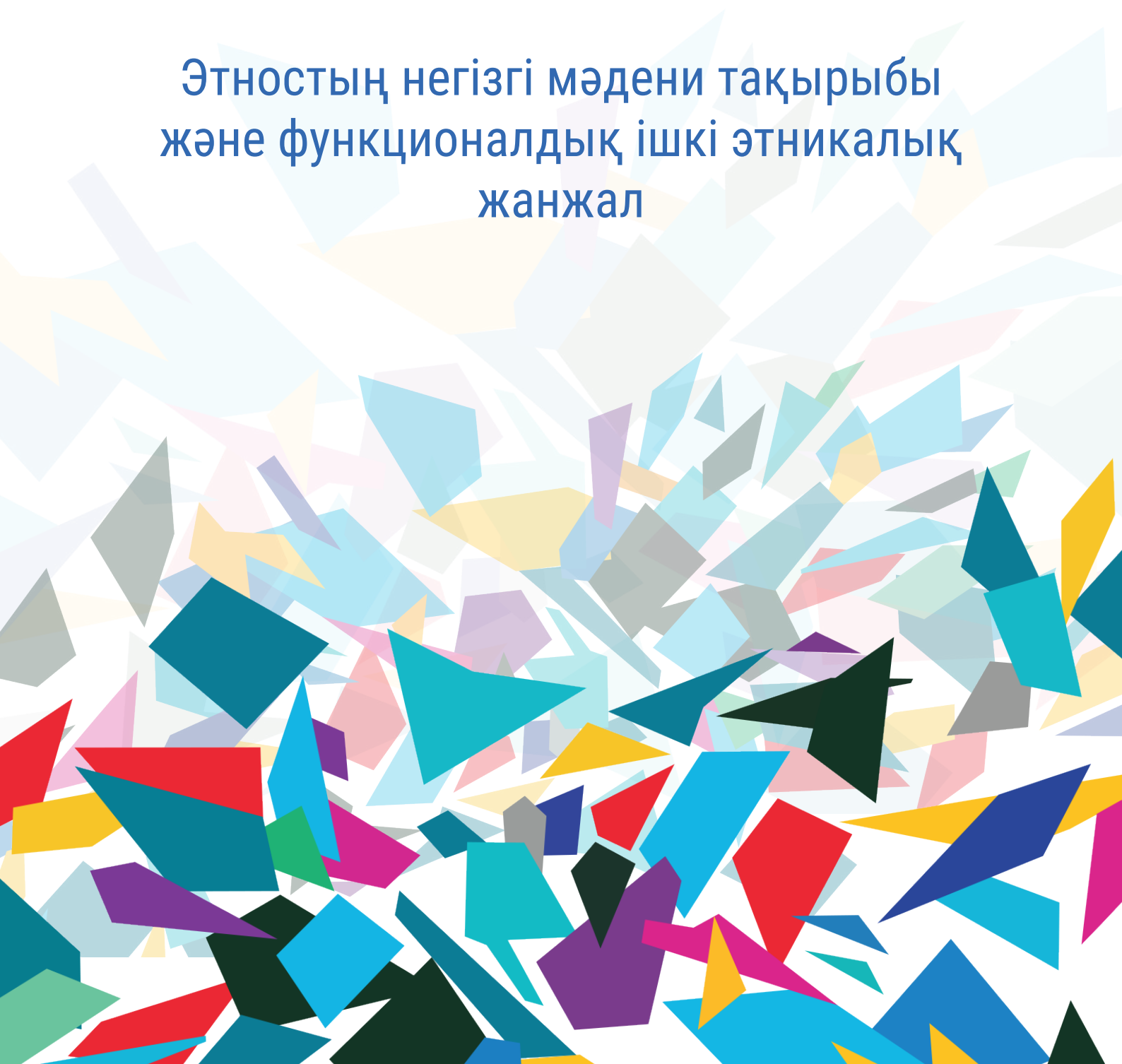
18-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

ТАРИХИ ЭТНОЛОГИЯ

Этностың негізгі мәдени тақырыбы
және функционалдық ішкі этникалық
жанжал

Мақсаты. Бұл дәрісте біз жалпыланған мәдени сценарий негізінде мәдениеттің құндылық мазмұны неге жеңіледі – оның концепциялары, тұжырымдамаларды (концепты) әртүрлі түсіндірулер (интерпретациялау) ішкі этникалық дауға қалай әкелетінін, оның функционалдық болып табылатындығын және этностың өзін-өзі ұйымдастыруының негізіне айналатындығын қарастырамыз.

Негізгі идеялар

1. Мәдени константтар (тұрақтылар) мен құндылық бағдары қалай өзара байланысты?

Құнды басымдықтар қандай да бір этникалық мәдениеттің кристалдануын бағыттайтын катализатор болып табылады. Мәдени тұрақтылар (константалар) іс-әрекеттің бағыты мен оның моральдық бағасы туралы түсініктерді қамтымайды. Іс-әрекеттің бағыты құндылық бағдармен белгіленеді. Мәдени тұрақтылар мен (константтар) құндылық конфигурация әрекет тәсілі мен әрекет мақсаты ретіндегі өзара қатынаста болады.

Әрбір этнос қандай да бір дәрежеде кең мәдени дәстүрді бейімдейді, бірақ мәдени тұрақтылардың (константалардың) өздері қандай да бір құндылықты бағдарға қатысты бейтарап болып табылады. Қандай құндылықтар жүйесін - таңдау адамның еркі. Этникалық мәдениет адамның психологиялық бейімделуге деген қажеттілігімен детерминацияланған, сондай-ақ этнос тіршілігін қамтамасыз ету жөніндегі іс-әрекет оның қоршаған ортаға физиологиялық бейімделуге деген қажеттілігімен анықталған. Мысалы, көру физиологиялық және психологиялық жағынан қатаң детерминацияланған және көру арқылы қабылдаудың белгілі бір заңдары бар, бірақ адам қайда қарайды-бұл оның таңдауы. Осылайша, әлемнің этникалық бейнесін бір жағынан мәдени тұрақтылардан (константадан) және екінші жағынан құндылық бағдардың туындысы ретінде қарастыруға болады. Мәдени тұрақтылар (константалар) этностың өмір бойында өзгеріссіз, ал құндылық бағдары өзгеруі мүмкін, ол адамдардың еркін таңдауының нәтижесі болып табылады.

2. Этникалық дәстүр аясында әлемнің түрлі этникалық картиналарының тұтас кешені бар.

Этностың әр түрлі мүшелері мен олардың әлеуметтік-функционалдық топтарының әр түрлі құндылықты бағдарларының болуы этностың әлемді бірыңғай сипатта көре алмайтынына сөзсіз алып келеді. Трансфер процесінің өзі адам тұлғасының жалпы бағытын көрсетеді. Ол таңдау нәтижесі болып табылады, адамдар трансфердің қандай да бір объектісін өздігінен таңдай алатындай мағынада емес, танылмаған кешендерді нақты мазмұнмен толықтыру адам тұлғасының жалпы интенциясынан, оның мақсат қоя білуімен байланысты.

Мысалы, этникалық мәдениетте технологиялық, мазмұннан тыс сипаттамалар тұрғысынан кейбір тұрақтылық (константалық) «қорғаушы үлгісі» болуы мүмкін, бірақ бұл образды кімге көшіретін болса да, осы мәдени константаларды тасымалдаушылардың идеологиялық басымдықтарына байланысты. Сонымен қатар, Трансфер нысаны болып табылатын адам (немесе егер әңгіме жансыз нәрсе туралы болса), мәдени константаларды қалыптастыратын призмалар арқылы көрінеді.

Осылайша, этникалық дәстүр аясында сырттай бір — бірінен ерекшеленетін, бірақ бір «қаңқадан тұратын» - мәдени константалар жүйесі бар әлемнің түрлі этникалық сипатының тұтас кешені бар.

3. Әлемнің этникалық картиналарының көптігі идеалды мазмұндық мағынадан басқа адаптациялық мәнге ие.

Әлемнің этникалық сипатының көптігі маңызды идеалды мазмұндық мағынадан басқа, мәні этникалық мәдениеттің таралу құбылысына байланысты бейімделу мағынасына да ие, бұл оны сақтау үшін ғана емес, сонымен қатар этностың өзін-өзі құрылымдау үдерісі үшін де маңызды. Бұл этностың — әлеуметтік және мәдени стратификациясы бар күрделі ағзаның қызмет ету ерекшеліктерімен байланысты.

Этнос ішіндегі дәстүрлі сананың әр түрлі үлгілерінің болуы, мына жағдайлардың нәтижесі - этнос тарихының әр сыни сәтінде этникалық дәстүрдің кристалдануының әдетте бірнеше нұсқасы болатындығын көрсетеді. Сондай ақ, трансфердің де бірнеше нұсқасы болады, олардың әрқайсысы этностың өмір сүруі

үшін жеткілікті бейімделген мүмкіндіктерге ие.

Трансфер үдерісі адам тұлғасының жалпы бағытын көрсетеді және таңдау бағыты болып табылады, бірақ адамдар трансфердің қандай да бір объектісін өздігінен таңдай алатындай мағынада емес, оны таңдау этнос мүшелерінің құндылық бағдарының бағытымен байланысты, ал ол барлығы үшін ортақ болмауы мүмкін.

4. Этникалық дәстүрде басқа компонентте қатысады — мәдениет тақырыбы осы халық үшін де орталық болып табылады.

«Әрбір адам қоғамы, — деп жазды Рут Бенедикт — бір кездері өздерінің мәдени ұстанымын таңдаған. Әрбір мәдениет кейбіреулердің көзқарасы бойынша фундаменталдылықты жоққа шығарады және мәнді еместі дамытады. Бір мәдениет ақшаның құнының қиындығын түсінсе, екіншісі үшін-олар күнделікті тәртіптің негізі.

Бір қоғамда өмірлік маңызы бар салаларда технология әлдеқайда әлсіз болса, екіншісінде сондай бірдей «қарабайыр» технологиялық жетістіктер күрделі және нақтылы жағдайларға арналған болуы мүмкін. Біреуі жастық шақтың ұлы мәдениетінің құрылысын, екіншісі - өлім, үшінші - өмірлік өмірді құрады.

Этникалық тұрақтылардың (константалардың) трансферінің бағыты мен сипаты, этникалық тарихтың сюжеті «мәдениеттің негізгі нышандары мен мән-мағыналарының алуан түрлі ішкі этникалық вариацияларында көрініс беретін этностың Орталық мәдени тақырыбы болып табылады.

5. Орталық мәдени тақырып - тұрақты трансфертің түрі.

Мәдени тақырыпты этнос мүшелерінің санасында «қызмет шарты» парадигмасын бейнелейтін тұрақты трансферт түрі ретінде қарастыру дұрыс болар еді. Орталық мәдени тақырып бір күні мәдени константалардың құнды табысты ақталған трансфері нәтижесінде қалыптасады, содан кейін этностың тарихы барысында әр түрлі ішкі этникалық топтардың әр түрлі құндылық және идеологиялық бағдарларға байланысты осы не басқа тақырыптың интерпретациясының үстемдігі үшін күреседі.

Әр түрлі ішкі этникалық топтар әлем сипатына ене отырып, демек, әр түрлі құндылық жүйелеріне қосылып, этнос тарихы барысында Орталық мәдени тақырып әр түрлі, тіпті өзара қарама-қайшы интерпретацияларды ұсына алады.

Бір рет «канондық» форманы алған соң, ол кейіннен осы форманың модификациялары, ревизиялары немесе реставрациялары ретінде өмір сүреді. Орыс мәдени кешенінің ерекше орны осымен байланысты, оны шартты түрде «Үшінші Рим кешені» деп атауға болады. Бұл кешенде ресейлік орталық мәдениет тақырыбының канондық фиксациясы берілген, тарих соңы мен перспективаға байланысты орыстардың ақыр заман жөніндегі ерекше тақырыбы ретінде көрініс табады. Бұл кешенді бекітіп болғаннан кейін, мәдениет аясында бөле отырып, оны интерпретациялау мына формада жүреді: мемлекеттік идеология, бейресми, ескілікті көзқарас, мессанизм, коммунистік «модернизация» немесе қатаң, есі кете мессанизмді жоққа шығару, мәдениетті де мессанизм тақырыбымен байланыстыру.

6. Орталық мәдени тақырыптың интерпретациясы негізінде қандай да бір мәдениеттің тұжырымдамалық сала (концептосфера) құрылады.

Тұжырымдамалар (концепты) - бұл қандай да бір мәдени тұрақтылар (константалар) мен қандай да бір құндылықтар негізінде түсіндірілетін этностың Орталық мәдени тақырыбы. Бұл жерде мәдени константалармен өрілген және тұтас ұрпақ немесе бірнеше ұрпақ үшін әлемнің базалық этникалық суретін қалыптастырған мәдениеттің өзекті қандай да бір базалық концептосферасын және оның өзгермелі сыртқы жағдайларға сәйкес келетін және этностың тарихи, әлеуметтік және рухани тәжірибесіне сәйкес келетін негізгі концептуалдық мәдениет саласын ажырату қажет. Осы уақыт бөлігіндегі мәдениет тақырыбы шындықтың аңыз мифі деп аталуы мүмкін (мысалы, тарихтың бір кезеңдерінде кеңестік халықтардың арасында коммунизм идеясы болған, оны бір сәтте сезінген, содан кейін бас тартқан).

Шынайы Мифологема – өзекті мәдени мағыналарды түсіндіру құралы, мәдени елеуші арқылы барлық уақытта пайда болып, ішінара мәдениетте қала отырып, ішінара қабылданбай не түрін өзгерте базалық концептосфераға қосылады. Демек, мәдениеттегі тұғырлы адам әрекетінің сценарийі-имплицитті жалпылама мәдени сценариймен өзара іс-қимыл моделі ғана емес, сонымен қатар Орталық мәдени тақырыптың ой-өрісін және интерпретациясын білдіреді.

Сонымен қатар, адамға тән мағыналарды жоғалту имплицитті жалпыланған мәдени сценарий негізінде жүреді. Сол кезде бұл операциялық және коммуникативтік интерпретация мәдени мағыналар негізіндегі мәдениетті тасымалдаушы - тұлғалар мен мәдениет ішілік топтардың өзара іс-қимылы болып табылады.

7. Бір мәдени константаның (тұрақтылар) негізінде әлемнің толық бейнесі кешені қалыптасады.

Халықтардың бүкіл мәдениет тарихы - халықтардың тарихи, адамгершілік және мистикалық тәжірибесіне негізделген мағыналар ойыны мен мағыналарды таңдауы. Өйткені, этнос қызметінің мағынасы – атап айтқанда тәжірибеге ие болу мен таңдауда, яғни адамдар қауымына және мәдениетті тасымалдаушы әр адамды жекелей алғанда жақсылық пен зұлымдық арасындағы таңдауды өзінің таңдауына мүмкіндік беруі.

Мәдениет тасымалдаушылары Орталық мәдениет тақырыбын әртүрлі түсіндіргендіктен, этникалық мәдениет өзінің таратушылары арасында бөлінетін көрінеді. Сол бір мәдени тұрақтылық негізінде әлемнің сипатының тұтас кешені қалыптасады, олардың әрқайсысындағы бұл мәдени тақырып әр түрлі жолмен түсіндіріледі.

Біз этникалық мәдениетті өте күрделі жүйе деп санаймыз. Мәдениеттің таралуы, этностың мәдени тақырыбының бөлінуі оның функционалдық маңыздылығына ие деп болжауға болады. Егер мәдени тұрақтылық жүйесі имплицитті жалпыланған мәдениет сценарийі арқылы көрінсе, бір мезгілде үлгіні (модель) береді, соның негізінде адам дүниеде әрекет етеді, олардың үлгілері бірі-бірімен өзара әрекеттеседі, ал, мәдениеттің таралуы этностың өзін-өзі ұйымдастыруының бастаушы тетігі болып табылады.

8. Сонымен, әлемнің этникалық бейнесі принципті динамикалық жүйе болып табылады.

Сонымен, әлемнің этникалық сипаты принципті динамикалық жүйе болып табылады, демек, онда бастапқыда ақ әлемді жанжалды түрде қабылдаудың негізі салынған. Бұл қақтығыстың бірнеше деңгейі бар. Біріншіден, әлемнің этникалық сипаты «біз образы» және «зұлымдық көзі» арасындағы даумен орын алды. Екіншіден, ішкі жанжалды және өз этносын, өзінің мәдениетін қабылдаудың өзі біртекті емес және «Біз образына» оңай ене қоймайды, ол әрдайым идеалға сәйкессіздік сезімін қалдырады. Үшіншіден, этностың ішінде әр түрлі құндылық жүйелері бар әлемнің түрлі картиналарының болуы, негізгі мәдени тақырыптардың әр түрлі түсіндірулері біртұтас этникалық жүйе ішіндегі әр түрлі этностық топтар қақтығысына амалсыз алып келеді.

Бірақ мәдени константалар жүйесі этностың әр түрлі бөліктерінің белгілі бір қарым-қатынасын көрсетсе, онда этникалық жүйенің өмір сүруіне қажетті динамизмін қолдайтын «мотор» болып табылатын осы қақтығыс құрылымының өзі де қойылады. Бұл ішкі этникалық (мәдениетшілік) қақтығыс функционалдығын білдіреді.

9. Функционалдық ішкі этникалық жанжал схемасына сәйкес этностың іс-әрекеті.

Бұл-этникашілік әлеуметтік-функционалдық топтардың өзара іс-қимыл моделі, оның ішінде өзара қақтығыста болған және өзара функционалдық этникашілік қақтығыс ырғағына сүйене отырып, синхрондалған іс-қимыл жасайтын ешқандай уағдаластықтар болуы мүмкін емес.

Әрбір топ өздігінен әрекет етеді және оң қол сол қолдың не істеп жатқанын білмейді. Бірінен соң бірі драма әрекетін ойнайды, оның әрқайсысы оқшауланған және бүкіл құрылымға қатысы жоқ көрінеді, бірақ олардың бәрі бірге этносқа сындарлы қызмет ету мүмкіндігін беретін жаңа мемлекеттік институттардың құрылуына әкеледі. Әрине, сыртқы бақылаушы үшін функционалдық этносаралық қақтығыс схемасына сәйкес іс-әрекеттер қажет емес, күрделі және көп сатылы көрінуі мүмкін. Бірақ мұнда мәселе әрекеттің ұтымдылығы ғана емес, сонымен қатар олардың психологиялық жайлылығы жөнінде де мәселе туындайды. Этнос мүшелерінің іс-қимыл алгоритмі олардың әлемді қабылдауына сәйкес келеді. Әлемдік этникалық сипатта шындық әрдайым сызбаға түскен, демек объективті көзқарастағы адамдардың әрекеті бұрмаланған, сондықтан «түзу сызықты емес» болуы мүмкін.

Адамның әрекеті, мәдени құбылыс бола отырып, тұрмыстың жалпы құрылымына ену керек, сондықтан оның ұтымдылығы тек белгілі бір мәдениет логикасы арқылы түсінікті болуы керек.

Функционалдық ішкі этникалық жанжалдың моделі, егер осылай айтсақ технологиялық көрінеді. Ол

әр түрлі этнос топтарының өзара іс-қимыл алгоритмін көрсетеді, әр түрлі материалда жүзеге асырылуы мүмкін, және оның әр түрлі іске асыруларында біртұтас негізді әрдайым оңай көре алмайды. Кейде адамдар осы модельге сәйкес әрекет етеді, өйткені олар дәл осылай әрекет етуге ыңғайлы. Ал постфактум сол немесе басқа тәсілмен олардың өз әрекеттерін негіздейді.

Қандай да бір этникалық мәдениетке тән функционалдық ішкі мәдени жанжалдың моделін жүзеге асыру мәдени тақырыптың қандай да бір аспектілерінің материалында «ұтылумен» байланысты. Ол «драмалық», диалогтық құрылымы бар және әр түрлі ішкіэтникалық топтардың өзара іс-қимылына, демек, этникалық дәстүрдің әр түрлі нұсқаларына негізделіп құрылады. Әрбір топ өзінікін істейді, сыртқы көрініс бойынша тұтастығында ешқандай байланысы жоқ және тіпті оған қарама-қайшы. Тіпті ашық араздық қарым-қатынасында бола отырып, ішкі мәдени топтардың әрқайсысы өзінің мүмкіндіктері мен құндылық бағдарына сәйкес жаңа институцияларды құруға өз үлесін қосады. (Социолог Люсьен Пай өзінің «Ассоциация сезімі»деп аталатын осы құбылысқа сипаттама берді. Біз бұған қайта ораламыз.)

10. Орыс этносының функционалдық ішкіэтникалық қақтығысы.

Орыс тарихы үшін негізгі функционалдық жанжал бәсекелес идеологиялық топтар арасында емес, халық пен мемлекет арасында дамиды және ол «әрекет тәсілін», яғни мессияндық идеалға қызмет ету түсінігіне негізделген. XX ғ.дейін ғасырлар бойы Ресей мемлекеті мен орыс шаруасы қоғамы арасындағы қақтығыс болды. Шаруалар «біз образын», ең алдымен, танымал «орыс халқымен» теңестірді, сондықтан өздері қызметті қалай түсінеді солай жүзеге асыру қажет деп есептеді.

Мәскеу, содан кейін империялық мемлекет барлық ресейлік мемлекеттік организмнің ең жоғары идеалға қызмет етуге, ол үшін қызмет етуге қатысты өзіне қандай да бір бостандықтарды танымай, өмір сүру мақсаты бар екендігін көрді.

Шаруа қауымы, өзі үшін өзі-өзін қамтамасыз ететін «әлем» бола отырып, мемлекет үшін жай ыңғайлы құрал болды. Бұл қақтығыс орыстың халықтық отарлау механизмдерінде айқын байқалады, атап айтқанда: шаруалар мемлекеттен шетке қарай қашады, өз ішінен бұл жерде олардың мемлекетке қызметі осыдан тұрады деп ойлайды, ал мемлекет шаруалардың үстінен формальды егемендікті қалпына келтіруге тырысады және содан кейін өзінің экспансия саласын барлық жаңа аймақтар мен және жаңа өңірлерге кеңейтеді. Функционалдық қақтығысқа тартылған топтардың әрқайсысы үшін мәдени тұрақтылар әлем сипаты мәдени тақырыбының негізінде құрылған жалғыз мүмкіндік және өзін-өзі қамтушы болып көрінеді.

Мәселен, шаруалар бүкіл «орыс жерін» шаруалар әлемі өзін-өзі басқаратын федерациясы ретінде ойлады. Басқа топтарда не жақсы нәрселер бар, аналогиясы бойынша (мысалы, шаруалар өзін сол жер жыртушы патша ретінде елестетеді), ал қалғандардың барлығы бей- берекеттік, шегініс ретінде қабылданады — осыдан шын мәнінде жанжал туады.

11. Этникалық жүйенің тұрақтылығы үшін қақтығыс барысында барлығы немесе барлығы дерлік «өзімізге»жазылатын фигура қажет.

Этникалық жүйенің тұрақтылығы үшін фигура керек, яғни қақтығыс барысында барлық немесе барлығы дерлік «өзіне» жазылады, этникалық жүйедегі егемендікті өзіне тіркеген фигура өте жоғары құндылық болып саналады.

Революцияға дейінгі Ресей үшін бұл патшаның фигурасы, оның мәнінің құлауы, әмбебап медиатор және жүйе шеңберінде егемен ретіндегі «патшадан» бас тарту. Оның рөлін халық атын жамылып сөйлеген және сөйлемейтін «халықтың» едәуір көп шашыраңқы фигурасына берді.

Сонымен, біз этностың Орталық мәдени тақырыбы мен функционалдық ішкіэтникалық қақтығыс ұғымын қарастырдық, яғни этнос қалай жұмыс істейтіні туралы көп мағлұмат алдық. Бірақ біз осы уақытқа дейін этносқа оның мүшелерінің жасырын жиынтығы ретінде қарадық. Сонымен қатар, тұлғалық фактор этникалық сананың тұтастығы мен сапалылығын ұстауда, сондай-ақ оның трансформациялық үдерістерінде үлкен маңызға ие. Тұлғалық факторға біз келесі дәрісте жүгінеміз.

Негізгі терминдер: Этностың орталық мәдени тақырыбы, функционалдық ішкіэтникалық жанжал, жалпыланған мәдени сценарий, мәдени константа (тұрақтылар), құндылық бағдары, тұжырымдама, шындық мифологемасы, мәндерді ойнату, этностың өзін-өзі ұйымдастыруы.

Дәріс тақырыбы бойынша қосымша ресурстар

1. Абрамян Э.Г. (1978) Инновация и стереотипизация как механизмы развития этнической культуры / Методологические проблемы этнических культур: Материалы симпозиума. Ереван: Изд-во АН Арм. ССР.
2. Арутюнов С.А. (1989) Народы и культура: Развитие и взаимодействие. М.: Наука.
3. Бенедикт Р. (2007) Хризантема и меч. Модели японской культуры. М.: Наука.
4. Бенедикт Р. (1997) Психологические типы в культурах Юго-Запада США // Антология исследований культуры. — М.: Университетская книга.
5. Боас Ф. Ум первобытного человека. М.-Л., 1926.
6. Боас Ф. (1997) Границы сравнительного в антропологии // Антология исследований культуры. СПб.: Университетская книга.
7. Боас Ф. (1997) История и наука в антропологии. // Антология исследований культуры. СПб.: Университетская книга.
8. Боас Ф. (1997) Методы этнологии. // Антология исследований культуры. СПб.: Университетская книга.
9. Боас Ф. (1997) Некоторые проблемы методологии общественных наук. // Антология исследований культуры. СПб.: Университетская книга.
10. Боас Ф. (1997) Эволюция или диффузия. // Антология исследований культуры. СПб.: Университетская книга.
11. Быховская И.М. (2005) Основы культурологии. М.: АCADEMIA XXI.
12. Дейк Т.А. ван. Язык. (1989) Познание. Коммуникация. М.: Прогресс.
13. Леви-Брюль Л. (2015) Первобытное мышление. М.: Академический проект.
14. Леви-Брюль Л. (2015) Сверхъестественное в первобытном мышлении. М.: Академический проект.
15. Леви-Брюль Л. (2010) Первобытная мифология. М.: КРАСАНД.
16. Коул М. (1995) Культурные механизмы развития // Вопросы психологии. № 3.
17. Коул М. (1996) Культурно-историческая психология. М. Когито-центр.
18. Культурология. Фундаментальные основания прикладных исследований. (2010) Под ред. И.М. Быховской. М.: Смысл.
19. Культурология. XX век. Энциклопедия. (1998) Под ред. С.Я. Левит.— СПб.: Университетская книга; ООО “Алетейя”.
20. Лурье С.В. (2005) Историческая этнология. Москва: Академический проект.
21. Лурье С.В. (2004) Психологическая антропология. М.: Академический проект.
22. Лурье С.В. (1994) Метаморфозы традиционного сознания. СПб.: Типография им. Котлякова.
23. Лурье С.В. (2017) Культура и ее сценарий: имплицитный обобщенный сценарий как внутрикультурный интегратор // Общественные науки и современность. № 2.
24. Маркарян Э.С. (2014) Избранное. Наука о культуре и императивы эпохи. Санкт-Петербург: Центр гуманитарных инициатив Университетская книга Москва.
25. Маркарян Э.С. (1989) Проблема целостного исследования культуры в антропологии США. // Этнология в США и Канаде. М.: Наука.
26. Маркарян Э.С. (1981) Узловые проблемы теории культурной традиции // Советская этнография. № 2.
27. Маркарян Э.С. (1978) Культурная традиция и задача дифференциации ее общих и локальных проявлений / Методологические проблемы этнических культур: Материалы симпозиума. Ереван: Изд-во АН Арм. ССР.
28. Маркарян Э.С. (1978) Об исходных методологических предпосылках исследования этнических культур / Методологические проблемы этнических культур. Материалы симпозиума. Ереван: Изд-во АН Арм. ССР.
29. Маркарян Э.С. (1977) Интегративные тенденции во взаимодействии общественных и естественных наук. Ереван: Изд-во АН Арм. ССР.
30. Мид М. (1988) Культура и мир детства. М., Наука.
31. Надирашвили Ш.А. (1978) Психология пропаганды. Тбилиси: “Мецниереба”.
32. Прикладная культурология. Энциклопедия. (2019) Сост. и науч. редактор И.М. Быховская. М.: ООО «Издательство «Согласие».

33. Режабек Е.Я., Филатова А.А. (2010) Когнитивная культурология. СПб., Алетейя.
34. Узнадзе Д.Н. (1961) Экспериментальные основы психологической установки. Тбилиси: Издательство АН Гр. ССР.
35. Чистов К.В. (1981) Традиция, «традиционное общество» и проблема варьирования // Советская этнография. № 2.
36. Флиер А.Я. (2009) Культурология для культурологов. М., МГУКИ.
37. Флиер А.Я. (1995) Культурогенез. М.: Российский институт культурологии.
38. Эйзенштадт, Ш. (2010) Срывы модернизации. // Неприкосновенный запас. № 6.
39. Эйзенштадт, Ш. (1999) Революция и преобразование обществ. М., «Аспект-Пресс».
40. Ш. Эйзенштадт. О неопределенности термина «традиция». (Электронный ресурс). <https://cyberpedia.su/3x6f1f.html>
41. Barrett S. (1984) The Rebirth of Anthropological Theory. Toronto, Buffalo, L.: Univ. of Toronto Press.
42. Bock Ph.K. (1980) Continuities in Psychological Anthropology. San Francisco: W. H. Freeman and Company.
43. Boesch E. (1991) Symbolic Action Theory and Cultural Psychology. Berlin, Heidelberg, NY, L., Paris, Tokyo, Hongkong, Barselona, Budapest: Springel-Verlag.
44. Benedict R. (1934) Patterns of Culture. Boston and New York: Houghton Mifflin Company.
45. Cultural Theory. Essays on Mind, Self, and Emotion. (1984) Shweder R., LeVine R. (eds.) Cambridge, L., NY., New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
46. D'Andrade R. (1995) The Development of Cognitive Anthropology. New York: Cambridge University Press.
47. D'Andrade R. (1992) Cognitive Anthropology. In: New Direction in Psychological Anthropology. Schwartz Th., White G. M., Lutz C. A. (eds.) Cambridge: Cambridge University Press.
48. D'Andrade R. (1992) Schemas and Motivation. In: D'Andrade R., Strauss C. (eds). Human Motive and Culture Models. Cambridge: Cambridge University Press.
49. D'Andrade, R. (1984) Cultural Meaning Systems. In: Shweder R. A., LeVine R. A. (eds.) Cultural Theory. Essays on Mind, Self, and Emotion. Cambridge, L., NY., New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
50. D'Andrade R. (1981) The Culture Part of Cognition // Cognitive Science. № 5.
51. Dubois C. (1944) The People of Alor: a Socio-Psychological Study of an East Indian Island. Minneapolis: University Minnesota Press.
52. Duijker H.C.J., Frijda N.H. (1960) National Character and National Stereotypes: Confluence. Amsterdam: North-Holl Publishing Company.
53. Eisenstadt Sh. (2006) The Great Revolutions and the Civilizations of Modernity. Brill.
54. Eisenstadt Sh. (2004) The Civilizational Dimension of Modernity (англ.) In: S.A. Arjomand, E.A. Tiryakian. (eds.) Rethinking Civilizational Analysis. Sage Publication Ltd.
55. Eisenstadt Sh. (1992) Frameworks of the Great Revolutions: Culture, Social Structure, History and Human Agency // Intemational Social Science Journal. Vol. 44. № 133.
56. Eisenstadt Sh. (1973) Tradition, Change, and Modernity. New York, Sydney, Toronto: John Wiley.
57. Ewing K. (1992) Is Psychoanalysis relevant for Anthropology. In: Schwartz Th., White G., and Lutz C. (eds.) New Direction in Psychological Anthropology. Cambridge University Press.
58. Geertz C. (1984) "From the native's point of view". On the Nature of anthropological Understanding. In: Shweder R. A., LeVine R. A. (eds.) Cultural Theory. Essays on Mind, Self, and Emotion. Cambridge, L., NY., New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
59. Harkness S. (1992) Human Development in Psychological Anthropology, In: Schwartz Th., White G., and Lutz C. (eds.) New Direction in Psychological Anthropology. Cambridge University Press.
60. Holland D. (1992) The Woman who Climbed up the House: Some Limitations of Schema Theory. In: Schwartz Th., White G., Lutz C. (eds.) New direction in Psychological Anthropology. Cambridge: Cambridge University Press.
61. Human Motive and Culture Models. (1992) D'Andrade, R., Strauss, C. (eds). Cambridge: Cambridge University Press,.
62. Jahoda G. (1981) Psuchology and Anthropology.A Psychological Perspective. L., NY etc: Academic Press.
63. Inkeles A. (1997) National character. Transaction Publishers.
64. Inkeles A., Levinson D. (1969) National Character: The study of Modal Personality and Sociocultural

- Systems. In: Lindzey C. and Aronson E. (eds.). *The Handbook of Social Psychology*. Vol. IV. Massachusetts (Calif.), London, Ontario: Addison-Wesley.
65. Kardiner A., Lipton R. (1945) *The Individual and His Society*. New York: Columbia University Press.
 66. LeVine R. A. (1984) *Properties of Culture. An Ethnographic View*. In: Shweder R. A., LeVine R. A. (eds.) *Cultural Theory. Essays on Mind, Self, and Emotion*. Cambridge, L., NY., New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
 67. Lourie S. V. (2017) *The Revival of Psychological Anthropology: a New Understanding of Interrelation Between Cultural and Psychological By Virtue of Cognitive Anthropology and Cultural Psychology*. *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences* V. 10, № 7.
 68. Lourie S. V. (2016) *Culture as a field of human action (The experience of constructing a theory of cultural constants and implicit generalized cultural script)* // *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences*. V. 9, № 4.
 69. Markarian E.S. (1992) *Tradition as an Object of System Study* // *World Futures*. V. 34.
 70. Markarian E.S. (1998) *Capacity for World Strategic Management*. Yerevan: Gitutgun.
 71. Mead M. (1959) *An anthropologist at work: Writings of Ruth Benedict*. — Boston: Houghton Mifflin Company.
 72. Miller J. (1993) *Theory of Developmental Psychology*. NY: Freeman.
 73. Nelson K. (1981) *Cognition in a Script Frammework*. In: J.H. Flavell and L. Ross (eds.) *Social Cognitive Development*. Cambridge: Cambridge University Press.
 74. *New direction in Psychological Anthropology*. (1992) Schwartz Th., White G., Lutz C. (eds.) Cambridge: Cambridge University Press.
 75. Norman D. (1975) *Explorations in cognition*. San Francisco: Freeman.
 76. Redfield R. (1956) *Peasant Society and Culture: An Anthropological Approach to Civilisation*. Chicago.
 77. Romney A., Weller S., Batchelder W. (1986) *Culture as Consensus: A Theory of Culture and Informant Accuracy* // *American Anthropologist*. № 88.
 78. Rouce A.P. (1982) *Ethnic Identity: Strategies of Deversity*. Bloomington.
 79. Schwartz Th. (1992) *Anthropology and Psychology*. In: Schwartz Th., White G., Lutz C. (eds.) *New direction in Psychological Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
 80. Schwartz Th. (1989) *The Structure of National Cultures*. In: Funke P. (ed.) *Understanding Of USA: A Cross-Cultural Perspective*. Tubengen: Gunter NarrVerlal.
 81. Schwartz Th. (1978) *Where is the culture?* In: Spindler G (ed.) *The Making of Psychological Anthropology*. Berkeley: University of California Press.
 82. Shils E. (1961) *Centre and Periphery* // Polanyi M.(ed.). *The Logic of Personal Knowledge: Essays*. London: Routledge & Kegan Paul.
 83. Shils E. (1981) *Tradition*. London; Boston.
 84. Shore B. (1991) *Twice-Born, Once Conceived: Meaning Construction and Cultural Cognition*. // *American Anthropologist*. Vol. 93, No 1, March
 85. Shweder R. (1991) *Thinking Through Cultures*. Cambridge (Mass.), London (England): Harvard University Press.
 86. Shweder R. (1990) *Cultural psychology – What is it?* In: Stigler J., Shweder R., Herdt G. (eds.) *Cultural psychology: Essays on comparative human development*, New York: Cambridge University Press.
 87. Shweder R. (1984) *Anthropology’s Romantic Rebellion against the Enlightenment, or There’s more to Thinking than Reason and Evidence*. In: Shweder R., LeVine R. (eds.) *Cultural Theory. Essays on Mind, Self, and Emotion*. Cambridge, L., NY., New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
 88. Simon H. (1981) *Sciences of the artificial*. Cambridge. MA: MIT Press.
 89. Skinner Q. (1985) *The Return of Grand Theory in the Human Sciences*. Cambridge University Press.
 90. Spiro M. (1984) *Some reflections on Cultural determinism and relativism with Special Reference to Emotion and Reason*. In: Shweder R., LeVine R. (eds.) *Cultural Theory. Essays on Mind, Self, and Emotion*. Cambridge, L., NY., New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
 91. *The Making of Psychological Anthropology*. (1978) Spindler G. (ed.) Berkeley: University of California Press.
 92. White G., Lutz C. (1992) *Intriduction*. In: SchwartzTh., WhiteG., Lutz C. (eds.). *New direction in Psychological Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
 93. White G. (1992) *Ethnopsychology*. In: SchwartzTh., WhiteG., Lutz C. (eds.). *New direction in Psychological*

Кітап: Тарихи этнология

Дәріс: Этностың негізгі мәдени тақырыбы және функционалдық ішкі этникалық жанжал

Anthropology. Cambridge: Cambridge University Press.

94. Wartofsky, M. (1979) Models Representation And The Scientific Understanding. Dordrecht: Holland / Boston: USA / L.: England: D. Reidel Publishing Company.